

Володимир Пиц

ІСТОРИКО-АНАЛІТИЧНІ АСПЕКТИ КОНЦЕПТУАЛЬНИХ ПІДХОДІВ ДО СУТНОСТІ ЛЮДСЬКОГО ПОТЕНЦІАЛУ

У статті ґрунтовно досліджено підходи до сутності поняття людського потенціалу в історичному ракурсі.

Проблема формування та розвитку людського потенціалу у сьогоdnішньому українському суспільстві стає надзвичайно актуальною. Однак аналіз наукових поглядів на людський фактор у господарській діяльності підказує, що їх еволюція відбулась у тісному зв'язку з розвитком суспільного виробництва, удосконаленням умов виробничого процесу та в загалі соціально-економічних умов. Тому, аналізуючи різні періоди розвитку суспільства, ми можемо стверджувати, що наприклад у доіндустріальному суспільстві, визначальним фактором виробництва був «природний», в індустріальний період – «капітал», і лише в постіндустріальному періоді це – інформація і знання, які продукуються людиною.

В історії світової економічної думки більшість фундаментальних досліджень зосереджувалися не на вивченні продуктивних сил і виробничих відносин суспільства, які протягом тривалого часу розглядалися в замкненому радянському просторі і марксистської аудиторії, що «довго побутувала в економічних дослідженнях і спрямовувала їх в русло догматизму, спрощення і наперед визначених схем» [1: 10], а людині, яка зі своїм інтелектуальним потенціалом є основою інноваційного розвитку суспільства.

Відповідно до системного історичного підходу, поняття «людський потенціал» необхідно розглядати як динамічне, те, що розвивається, постійно поповнюється елементами якісно нового змісту на різних стадіях і етапах розвитку економічної системи.

Людський потенціал є головним потенційним фактором процесу виробництва, а його постійне відновлення у широкому розумінні – це відтворення. В контексті зазначеного, важливо оцінити вже здобуті економічною теорією наукові знання, щодо поглядів на роль відтворення людського потенціалу в економічному житті суспільства з врахуванням еволюції економічного світогляду.

Проведені дослідження дозволяють зробити висновок, що проблема людського розвитку не є новою, в своєму становленні та еволюційному процесі, вона пройшла тривалий історичний час. Її витoki можна знайти ще у наукових працях мислителів античної доби, Ксенофонта, Аристотеля, в яких було досліджено різноманітні природні здібності людей. Більш ретельно цю проблему висвітлено в праці Платона «Держава», де зазначено, що «люди мають різну природу, а також здібності, і людей котрі мають такий природний дар як мудрість дуже мало». Він також вважав, що справедливим буде той устрій, за якого кожен займатиметься лише однією справою, виходячи зі своїх природних здібностей [2: 34].

Представники староіндійської економічної думки в трактаті «Артхашастра», також стверджували «що багатство держави створюється всім населенням країни, тому просвітитель повинен піклуватися про задоволення загальнодержавних потреб, захищаючи не землю, а людей. Сила держави у людях «Безлюдні землі схожі на безплідну корову» [2: 34].

Актуальність даної проблеми підтвердили і меркантилісти. Один з видатних її представників француз А.Монкретьєн зауважував, що серед багатьох економічних заходів поживлення економіки поліпшення потенціалу праці є завдяки використанню професійного навчання людей [2: 35].

Належне треба віддати і класичній школі в політичній економії. Її засновниками були Вільям Петті, Франсуа Кене, які суттєво змінили ставлення до проблеми праці, а також чинників, які на неї впливають.

Вільям Петті у своїх наукових працях заклав основні ідеї та підходи до оцінки властивостей людей, їх живих діючих сил. Він був першим, хто включив корисні властивості людини в грошову оцінку й зазначав: «Представляється розумним, щоб, те що ми називаємо багатством, майном або запасом країни і що є результатом колишньої або минулої праці, не вважалось б чимось відмінним від живих діючих сил, а оцінювалось б однаково...» [3: 58]. Крім того, він також стверджував, що «людський рід має таку вартість, як і земля...» [3: 82]. Більше того, В.Петті доводить, що країна, з малочисельним населенням, за своїм багатством може бути еквівалентною багаточисельній, а досягається така відповідність за рахунок природних здібностей людини та шляхом підвищення професійної майстерності, позаяк «одна людина, більш спритна або сильна і більш ретельна до праці, ніж інша; інша людина за допомогою штучних пристосувань може виконати такий же обсяг роботи, який виконує багато людей без них» [3: 157].

Помітне місце в еволюції поглядів на відтворення людського потенціалу серед представників класичної школи політичної економії займає теорія Ф.Кене, відзначимо, що перші його дослідження базувалися на розумінні цього процесу як результату суб'єктивного чинника. Наприклад, Ф.Кене чи не найпершим в економічній теорії зробив спробу пояснити причини міграційних процесів. За твердженням економіста «уряд пояснює занепад лінівистію народу... Але людина завжди прагнула до добробуту і до багатства і ніколи не лінується, якщо може їх досягти. Її лінь відображає тільки її безсилля, а її безсилля є результатом дії уряду. Безсилля створює занепад духу і збуджує бажання покидати рідні місця, села втрачають населення, а землі залишаються необробленими, міста переповнюються людьми, які живуть за рахунок останніх ресурсів уряду, а населення в цілому скорочується до такої кількості, яка тільки можлива в стані повного занепаду» [4: 189-190].

Ф.Кене розглядаючи зайнятість населення через призму ринкових відносин попиту і пропозиції на працю, вважає, що держава «повинна зменшувати чисельність, зайнятих на роботах, які можна використовувати з меншою чисельністю і з меншими затратами. Люди, які без потреби використовуються на таких роботах, відволікаються від інших робіт, де могли б бути корисними державі» [4: 206]. На думку економіста, збільшення населення, зростання багатства країни залежить від зростання добробуту. «Всі розуміють, - писав Ф.Кене, - що необхідно збільшити сільське населення, але ніхто не хоче розуміти, що зростання населення перш за все залежить від приросту багатств, що слід займатися не збільшенням населення, а збільшенням багатств, тому, що люди стануть справді корисними тільки тоді, коли буде забезпечений успіх їх праці» [4: 190-191]. Також він вважав, що «могутність держави творять люди», а «від способу використання людей і від зростання населення залежить збереження і збільшення багатства нації» [4: 145]. Так, на думку вченого, «заможність зумовлює працездатність тому, що люди користуються добробутом, який вони забезпечують, звикають до вигод життя: до доброї їжі, гарного одягу, бо бояться бідності. Вони виховують у своїх дітей звички до праці й добробуту, і діти продовжують їх старання» [4: 175].

Перші елементи майбутньої теорії людського потенціалу, що відображає економічні аспекти формування здібностей людини до праці, склалися у вісімнадцятому сторіччі завдяки роботам Адама Сміта. Так, представник класичної політичної економії й автор «Дослідження про природу і причини багатства народів», вводить поняття «економічної людини» і розглядає її сутність. Зокрема А.Сміт наголошує, що головним мотивом діяльності людини є особистий економічний інтерес, прагнення до повної максимальної економічної вигоди «природне бажання людини підвищувати свій життєвий рівень» [5: 89]. Хоча фундатор економічної науки і не визначав конкретно поняття «людський потенціал», але надавав істотної значимості придбання здібностей, а також утриманню їх власника протягом його виховання, навчання або учнівства, що вимагають дійсних витрат, які є основним капіталом, який мов би реалізується в його особистості [5: 409].

Якщо В.Петті та А.Сміт вважали приріст населення, приростом багатства країни, то з цим

не погоджувався інший прихильник класичної течії в політичній економії, Т.Мальтус. Зокрема, він вважав, що нормальному відтворенню здорового населення перешкоджає на сам перед дія природного закону народонаселення. Суть цього закону полягає у постійному намаганні, властивому усім живим істотам, розмножуватися швидше, ніж це допускає кількість харчів, що є в їхньому розпорядженні. Вчений стверджував, що приріст населення здійснюватиметься через кожні 25 років у геометричній прогресії, а виробництво – в арифметичній. Прогноз був зроблений наприкінці XVIII ст.; через 2 століття відношення чисельності населення до кількості засобів існування становило б 256 до 9, а за три століття дана пропорція сягатиме 4096 до 13 [6: 60-61].

Обґрунтовуючи це положення Т.Мальтус приходив до таких висновків: по-перше, чисельність населення обмежується засобами для існування; по-друге, якщо засоби для існування зростають, то і чисельність населення неминуче зростає і стримати розвиток цього процесу можуть тільки серйозні і явні перешкоди; по-третє, до таких перешкод належать різні обмежувачі, серед яких вчений виділяє так звані природні і соціальні «лиха». Він вважав, що в силу, так званого «природного» закону народонаселення існує тенденція, за якою людство зростає в геометричній прогресії, тоді як зростання засобів для існування воно може забезпечити лише в арифметичній прогресії. Арифметичну прогресію цього росту обґрунтовано «законом зменшення повернень від вкладеного капіталу і затрат праці у сільському господарстві» і «принципом демографічного тиску на засоби для існування».

Насправді, зростання виробництва на думку науковців за останні два століття не зменшувалося, а навпаки випереджало приріст населення. Ця закономірність зумовлена на сам перед досягненнями науки і техніки, їх ефективним використанням у виробничих процесах для задоволення всезростаючих людських потреб. На нашу думку, головний недолік концепції Т.Мальтуса полягає в тому, що він і його послідовники недооцінювали роль науково-технічного прогресу та можливості людини.

Автор закону народонаселення також досліджував природу еміграції, трактуючи її «як частковий і тимчасовий захід, спрямований на розширення оброблювальних площ землі і дальше поширення цивілізації, він може бути корисним і потрібним... Уряди не повинні активно заохочувати еміграцію, але й помилково в політичному плані чинити їй перешкоди» [6: 136].

Подальшу розробку ідей А.Сміта, продовжив Д.Рікардо, стверджуючи, що працівники продають свою працю. Крім того, вчений вперше застосує категорію «робоча сила». З огляду на це, кажучи про витрати відтворення трудових затрат, він вводить поняття «природної ціни праці», тобто тієї платні за працю, яка необхідна щоб робоча сила мала можливість існувати і продовжувати свій рід без збільшення або зменшення чисельності. Здатність робітника утримувати себе і сім'ю, на його думку, залежить не від кількості грошей, які він одержує у вигляді платні за працю, а від кількості їжі, предметів життєвої необхідності і комфорту, які можна придбати на ці гроші. «З прогресом суспільства, природна ціна праці завжди має тенденцію підвищуватися» - робить висновок Д.Рікардо [7: 89].

Послідовник Д.Рікардо, Дж.С.Мілль у праці «Основи політичної економії», зазначає: «Людина є метою, заради якої створюється багатство...», а також надає велику роль інтелектуальній праці [8: 11]. Все це засвідчує про відхід англійського вченого від трудової теорії вартості.

Основоположник соціалістичної політекономії К.Маркс у своїй фундаментальній роботі «Капітал» основну увагу приділив дослідженню соціально-економічної ролі найманого працівника в капіталістичному виробництві, а також акцентував увагу на тому, що трудовий фактор відіграє детермінуючу роль, де носій праці, зокрема, фізичної, завжди присутній, але його зведено до елемента у системі взаємодії продуктивних сил і виробничих відносин. В зв'язку з чим, суб'єкт праці втрачає в такій матеріалістичній концепції свої творчі ознаки, які є рушійною силою для нарощування людського потенціалу [9: 17].

Невичерпність вчення К.Маркса було зумовлено не лише особливостями притаманному йому капіталістичного суспільства, але й класовим підходом до проблеми, а також недооцінка розумової, творчої підприємницької праці, зосередження досліджень на простішій фізичній праці працівників. Проте науковою заслугою творця «Капіталу» є соціальна спрямованість його трактування економіки, її ролі у суспільстві, розуміння того, що всі речі, люди і відносини набувають товарної форми, отримавши яку, вони розв'язують себе соціальним змістом.

Один із засновників неокласичного напрямку Кембриджської школи А.Маршалл зробив спробу, синтезуючи численні ідеї щодо місця людини в економіці, пов'язати накопичення багатства з розвитком людини. Зокрема він писав: «Виробництво багатства – це лише засіб підтримки життя людини, задоволення її потреб і розвитку сил фізичних і розумових, але саме людина головний засіб виробництва цього багатства і саме вона слугує кінцевою метою цього багатства...» [10: 246]. А.Маршалл включав до складу нематеріального багатства сили, здібності і навички, які безпосередньо сприяють зростанню продуктивності праці людини, що більш важливо, ніж будь-який інший вид вкладення. Він відзначив, що мотиви, що спонукають людину накопичувати людський потенціал у вигляді вкладень в освіту, є надзвичайно важливими.

Кажучи про необхідність державних витрат на освіту, які А.Маршалл розглядав як національні інвестиції, вчений пише: «Гарна освіта приносить великі непрямі вигоди навіть простому працівнику. Вона стимулює його розумову діяльність, вона укріплює в ньому звичку до розсудливої допитливості, вона посиляє його розумові здібності, його підготовленість і надійність в його звичайній роботі, вона підвищує його життєвий тонус як у робочий, так і у

позаробочий час, вона, таким чином служить важливим засобом збільшення виробництва матеріального багатства». І далі: «Доцільність витрат державних і приватних коштів на освіту не слід вимірювати лише її безпосередніми практичними результатами. Таке розміщення засобів приносить свої плоди вже тим, що відкриває перед загалом людей набагато більші можливості, ніж вони самі звичайно можуть собі забезпечити» [10: 247-248].

Продовжуючи ретроспективу поглядів вчених, економістів кінця XIX ст. середини XX ст., щодо дослідження моделі людини, то можемо відмітити, що вони переносяться в площину визначення зв'язків між людиною і капіталом.

Автор концепції «всеосяжного капіталу» І.Фішер, відкидаючи теорію трьох факторів виробництва, під капіталом розумів все те, що протягом певного часу спроможне приносити дохід. Базуючись на теорії корисності, він вводить людину до складу капіталу на рівні з іншими матеріальними об'єктами. На думку вченого, капіталом є будь-який запас благ, що може накопичуватися, продуктивно використовуватися не одноразово, а протягом досить тривалого часу і давати прибуток. Зокрема, до цього поняття І.Фішер відносить не лише знання та вміння людей, а й здатність до праці, психологічні особливості, суспільні культурні якості людини [11: 5].

Таким чином, теорія капіталу І.Фішера стала основою виникнення і розвитку ширших концепцій людського розвитку, а економічна думка у процесі еволюції підійшла до введення в науковий обіг і обґрунтування поняття «людський капітал», яке стало одним із визначальних у формуванні поняття «людський потенціал».

У визначенні Е.Боувмена, людський капітал «складається з набутих знань, навичок, мотивацій й енергії, якими наділені людські істоти і які можуть використовуватись протягом певного часу, з метою виробництва товарів та послуг» [12: 362].

У трактуванні Л.Туроу, людський капітал являє собою «продуктивні здібності, обдарування і знання» [13: 15].

Автори концепції «виробництва людського капіталу», трактують його як запас, що виробляє трудові послуги у стандартних одиницях виміру та складається з якостей та здібностей людини, що беруть участь у виробництві самого людського капіталу, та тієї частини людського капіталу, послуги якого пропонуються на ринку працедавців і яка є вкладенням у виробництво інших предметів та послуг [14: 353-354].

В кінці 30-тих років минулого століття, теорію людського капіталу досліджував і знайшов їй практичне застосування вчений Гарвардського університету Ж.Волш. Базуючись на попередніх розробках у цій галузі, він вперше в економічній науці зробив конкретні розрахунки впливу професійної освіти на рівень національного доходу в США [15: 255-285].

В основі сучасної теорії людського капіталу, лежить економічний підхід до людської поведінки. Виділення людської поведінки в якості самостійного напрямку світової економічної думки приходить на кінець 50-х початок 60-х років минулого століття.

Зародження і формування концепції людського капіталу в її сучасному розумінні стало можливим завдяки публікаціям американського економіста, представника «Чиказької школи», лауреата Нобелівської премії 1979 року Т.Шульца. Він вважається «піонером, першовідкривачем» даної концепції (офіційно оприлюдненої у 1960 році). Т.Шульц та його учні довели, що американська економіка впродовж тривалого часу отримувала більш вищі прибутки від людського капіталу, а ніж від уречевленого «Формування та розвиток людського капіталу Т.Шульц вбачав у розвитку здібностей та знань, які надаються шкільною освітою, навчанням на робочому місці, зміцненням здоров'я і зростаючим запасом економічної інформації» [16: 64].

Попри те, що основний внесок у популяризацію ідеї людського капіталу був зроблений Т.Шульцом, розробка мікроекономічних основ цієї теорії, належить Г.Беккеру - ще одному представнику «Чиказької школи». У 1964 році він опублікував фундаментальну класичну працю «Людський капітал: теоретичний і емпіричний аналіз». Сформована в ній модель стала основою для подальших досліджень у цій сфері.

Г.Беккер розглядає людський капітал, як наявний запас знань, здібностей і мотивацій, що є у кожного. Він «формується за рахунок інвестицій у людину, серед яких можна назвати навчання, підготовку на виробництві, витрати на охорону здоров'я, міграцію і пошуки інформації про ціни та доходи» [17: 11]. Відправним пунктом для досліджень Г.Беккера, був висновок про те, що при вкладенні власних ресурсів у підготовку та навчання, як учні так і їх батьки поведуться раціонально зважаючи відповідні вигоди і витрати. Залежно від того, що з економічної точки зору принесуть вкладення у підготовку і навчання, ухвалюється рішення, або про продовження навчання, або про його припинення. Порівняння вигод і витрат від отримання освіти дало вченому можливість визначити рентабельність вкладень у людину. За дослідженням Г.Беккера, віддача від вищої освіти, яку людина здобуває для подальшого отримання прибутку, знаходиться в США на рівні 10-15%, що перевищує показники прибутковості для більшості фірм. Це підтверджувало його припущення про раціональність рішень студентів і їх батьків стосовно вибору тієї чи іншої форми освіти.

Альтернативні концепції людського капіталу намагаються враховувати весь спектр рис людини, які можуть приносити доходи і які не враховувалися при традиційному підході. Наприклад, Р.Тоубмент в наслідок низки досліджень, дійшов висновку, що на частку генетичного потенціалу людини припадає 45% різниці в заробітках, на частку соціального походження – 12,9% на частку освіти в тій мірі, в якій вона є передачею глибинних факторів, лише близько 6% [18: 393].

Е.Долан і Д.Ліндсей, людський капітал визначають як капітал у формі розумових

здібностей, що здобуваються в наслідок «формального навчання, освіти або на основі практичного досвіду» [19: 256,445].

Д.Тоффлер, визначаючи виникнення нової системи одержання багатства, яке використовує не фізичну силу людини, а її розумові здібності, оперує поняттям «символічний капітал», під яким розуміє знання. Цей вид капіталу, на відміну від традиційних його форм, невичерпний і одночасно доступний безкінченному числу користувачів без обмежень [20: 48].

Ф.Махлуп, професор Принстонського університету, відносить до людського капіталу будь-які «вдосконалення», що «збільшують фізичні або розумові здібності людини» [21: 419].

Слід зазначити, що серед учених не було єдиного підходу і до визнання змісту капіталу, але всі вони сходились в одному: людський капітал стає капіталом (подібно до матеріально-речових ресурсів) тільки після певного інвестування в нього і будучи капіталом, він набуває спроможності давати відповідну віддачу у часі.

Та в кінці ХХ ст., у зв'язку з науково-технологічною революцією відбулися якісні зміни у суспільному виробництві, що відобразились у зміні змісту праці, умов і чинників її ефективності, тобто надзвичайно велике значення вчені і економісти почали надавати інтелектуальній компоненті.

З усього вище зазначеного видно, що протягом тисячоліть розвивались погляди на роль людини в постійному поступі суспільства, які щоразу більше акцентували увагу на моральних засадах функціонування людини в господарській системі. Наука щораз приходила до висновку, що тільки вільна, кваліфікована, морально вихована і освічена людина може забезпечити належні темпи розвитку суспільного виробництва. П.Бергер у своїх п'ятдесяти пропозиціях, щодо процвітання, рівності і свободи, аргументовано довів, що тільки свобода, освіта і демократія є рушійною силою економіки [22: 112].

Всі ці інноваційні перетворення привели до формування нових теоретичних течій, найбільш вичерпною з яких стала концепція розвитку людського потенціалу, спрямована на розширення, максимізацію можливостей кожної людини нагромадити запас фізичного, технічного, духовного, морального здоров'я, знань, умінь, навичок, професійної компетентності, підприємницької і громадянської активності, що може реалізуватися в суспільстві через різні види діяльності.

За соціально-економічним змістом ця концепція складається з чотирьох компонентів.

Продуктивність. Люди повинні мати можливість підвищувати продуктивність своєї діяльності, повноцінно брати участь у процесі формування доходу і працювати за грошову винагороду. Тому, економічне зростання є однією із складових моделей розвитку людського потенціалу.

Рівність. Усі люди повинні мати рівні умови і рівні можливості. Бар'єри, які перешкоджають над бажанням можливостей в економічному та політичному житті, повинні бути ліквідовані для того, щоб люди могли брати участь у реалізації цих можливостей і користуватись їх благами.

Сталість. Доступ до можливостей повинен бути забезпечений не тільки нинішнім, а й майбутнім поколінням. Належить забезпечити відновлення всіх форм капіталу - матеріального, людського, екологічного.

Розширення можливостей. Розвиток необхідно здійснювати зусиллями людей, а не тільки в інтересах людей. Люди повинні всебічно брати участь у процесі прийняття рішень та інших процесах, які визначають їх життя.

Таким чином, на основі зміцнення і розвитку людського потенціалу, можна забезпечити розширення людських можливостей і підвищення продуктивності праці населення, внаслідок чого люди стають дієвими суб'єктами зростання. Економічне зростання повинно поєднуватись зі справедливим розподілом його благ. Рівні можливості повинні мати не тільки нинішні, але й майбутні покоління. І всі люди - як чоловіки, так і жінки - повинні отримати можливість брати участь в розробці і реалізації ключових рішень, які визначають їхній зміст життя.

Концепція розвитку людського потенціалу ставить основний акцент на стійкості процесу розвитку. Вона не тільки визначає центральне місце людини в процесі розвитку, але й пропагує ідею забезпечення майбутнім і нинішнім поколінням життєво важливих можливостей від природних систем, які визначають саме життя.

Стійкий розвиток людського потенціалу пов'язаний, як з рівністю в межах одного покоління, так і з рівністю між поколіннями - можливістю для всіх поколінь, як нинішніх, так і майбутніх, з максимальною ефективністю використовувати свій потенціал. Вона пов'язує процес розвитку з «пропускнуою здатністю» природи, відводячи найпріоритетніше місце проблемі відновлення довкілля, для того щоб забезпечити відповідні можливості майбутнім поколінням.

Нові можливості людини ідеально сформульовані у відомому імперативі А.Маслоу: «Людина повинна бути тим, чим вона може бути»; вона повинна відповідати своїй внутрішній природі» [23: 4].

Виходячи з викладеного вище, можна погодитись з К.Бондарчуком, що відтворення людського потенціалу залежить від індивідуальних властивостей кожної людини, так і її потреб, інтересів, мотивації, особистих зусиль, праці професійного потенціалу. Зокрема, стан фізичного, психічного здоров'я, обдарування, здібності, знання, уміння формують та визначають ступінь здатності конкретної людини до опанування певної професії, і, як наслідок - рівень конкурентоспроможності, продуктивності, якості її праці. Формування інтелектуальної, професійної складової людського потенціалу потребує не лише праці, докладання зусиль збоку

людини, а й відповідних інвестицій для збереження та зміцнення здоров'я; виявлення, розвитку обдарувань, здібностей, здобуття освіти, професійної кваліфікації [24; 27].

Тому враховуючи історичні, демографічні, соціальні, економічні та релігійні особливості України, починати вирішувати проблеми відтворення людського потенціалу необхідно з врахуванням тих поглядів, які окреслені у світовій економічній думці, а свідченнями цього, можуть слугувати наведені вище аргументи, що людський потенціал є цінністю, що визначає поступ цивілізації і нації на всіх історичних етапах еволюції, а його відтворення є основним мірилом, що встановлює даний поступ суспільства.

Література

1. Злупко С. М. Економічна думка України. - Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2000.
2. Стефанишин О. В. Людський потенціал економіки України: Монографія. - Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2006. - 315 с.
3. Пети В. Економические и статистические работы. - М.: Соцэкзидат, 1940-320 с.
4. Кенз Ф. Избранные экономические произведения. Пер. с франц. - М.: Соцэкгиз, 1960 - 551 с.
5. Смит А. Исследование о природе и причинах богатства народов. - М.: Соцэкзидат, 1962 - 684 с.
6. Мальтус Т. Дослідження закону народонаселення. Пер. з англ. - К.: Основи, 1998.
7. Рикардо Д. Сочинения. - Т. I. - М., 1965. - 360 с.
8. Милль Дж. Основы политической экономии. Пер. с англ. / Общ. ред. А. Г. Милейковского. - М.: Прогресс, 1980. - Т. I. - 195 с. - Т. 2. - 480 с. - Т. 3. - 447 с.
9. Злупко С. Економічна думка України (Від давнини до сучасності): Навч. посібн. - Львів, 2000. - 496 с.
10. Маршалл А. Принципы экономической науки. Т. I. Пер. с англ. - М.: Прогресс, 1993 - 26 л.
11. Fisher I. Mathematical investigation in the theory of value and price, New Haven, 1925 - 671 с.
12. Bowman E. H., Fetter R. B. Analysis for Production Management. - Homewood: Richard D. Irvin, Inc., 1997. - 503 p.
13. Thurow L. Investment in Human Capital. - Belmont, 1970. - 145 p.
14. Ben Porath V. Production of human capital and the life cycle of Earnings. - The Journal Political Economy, - 1967, August.
15. Wolsh J. R. Capital Concept Applied to Man // the Quarterly Journal of Economics. - 1935. - №2. - P. 255-285.
16. Shultz T. Investment in human capital. - N. Y., - 1971.
17. Becker G. S. Human Capital: Theoretical and Empirical Analysis. - N. Y., 1964. - 356 p.
18. Taubman R. The Relation Influence of Inheritance and Environmental Factors and the Importance of Intelligence in Earnings Functions // Personal Income Wistribution. - Amsterdam, - 1998.
19. Долан Э. Дж., Линдсей Д. Е. Микроэкономика - СПб., 1994 - 448 с.
20. Калькова В. Л., Тоффлер О. Сметение власти: знания, богатство и принуждение на пороге XXI века. - ИНИОН АН СССР, 1991.
21. Machlup F. The Economics of Information's and Human Capital. - Princeton: Princeton University Press, 1984 - 644 p.
22. Бепреп П., Лукман Т. Социальное конструирование реальности. - М.: Медиум. - 1995.
23. Maslou A. H. Motivation and personality. - 1970.
24. Бондарчук К. Профориєнтація як складова відтворення людського потенціалу в Україні // Україна: аспекти праці, 2007 - №7 - С. 27.

Vladimir Pyts

HISTORI-ANALITICH ASPECTS OF CONCEPTUAL GOING ARE NEAR ESSENCE OF HUMAN POTENTIAL

Thoroughly investigational going near essence of concept of human potential in the historical foreshortening.

УДК 331.101.262

Роман Чорний

РОЗВИТОК ЛЮДСЬКОГО ПОТЕНЦІАЛУ – ЗАПОРУКА УСПІХУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Визначено проблеми розробки нової моделі української економіки, спрямованої на ефективний і всебічний розвиток людини та людського потенціалу як найважливішого і найціннішого обмеженого ресурсу, що впливає, на економічне зростання і підвищення добробуту нації, а також роль інновацій у людський капітал. Дано якісну та кількісну оцінки підвищення рівня й ефективності соціальних інвестицій і соціального захисту в людський розвиток. Проаналізовано вплив інформаційних технологій у сфері освіти на зростання економічного розвитку України.

Підтримка стабільних темпів розвитку та подолання кризових явищ в економіці України розглядається через призму ендогенної теорії економічного зростання і науково-технічного прогресу, котра отримала світове визнання і покладена в основу економічної політики багатьох країн (на прикладі нової економіки США). В інноваційно-гуманітарній моделі України розвиток економіки розглядається як функціональна залежність від основних факторів з боку пропозиції: людського капіталу в контексті розширення гуманітарного змісту фактора трудових ресурсів, основних фондів, інновацій, науково-технічного прогресу (НТП) та екології. Серед зазначених факторів основна увага приділяється взаємозв'язку "людський капітал - інновації у людський розвиток" і визначається у таких аспектах, як вимоги інновацій та НТП до складових людського потенціалу (насамперед до рівня освіти, кваліфікації і спроможності виробляти нову науково-технічну інформацію), вимоги людського капіталу до НТП (в першу чергу через вартість робочої сили як основного джерела відтворення людського капіталу і досягнення випереджаючими темпами необхідного рівня продуктивності праці), а також становлення інноваційного підходу до інвестицій у людський капітал.

Питанням про людський капітал, трудові ресурси займаються багато відомих вчених таких як: Геець В. М., Трубіч С. Ю., Богиня П. Д., Бойко Є. І., Качан Є. П., та багато інших.

У формуванні людського капіталу виокремлюються виробництво нових знань (науково-технічна інформація), нематеріальні активи та інновації як рівень доцільного впровадження науково-технічної інформації. Додатково враховуються інші фактори попиту на людський капітал та інновації (рівень конкурентоспроможності, економічної і технологічної безпеки, трудової міграції робочої сили, наукоємких послуг, ліцензій тощо), а також відображаються фінансові, інформаційні, часові умови та обмеження, насамперед бюджетні макроекономічні обмеження на максимальний приріст заробітної плати та державних витрат при відновленні соціального контракту з боку держави щодо забезпечення гарантій магістральної економічної стабільності у базових нормах для всіх громадян та універсального доступу до якісної освіти й охорони здоров'я - основних правил надання суспільних благ.